

УДК: 378.159.923.002

Райчева Т. Д.*

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розгляд даної теми актуальний для нас тим, що в нашій країні більше уваги почали приділяти програмам ефективного навчання, для виховання молодих фахівців. Наші ВУЗи намагаються виростити своїх фахівців, а не запрошувати із зарубіжних країн. Але, як відомо для ефективного навчання, студентові необхідно відчувати себе комфортно в середовищі вузівської освіти. Як допомогти студентові адаптуватися в нових умовах, що впливає на процес адаптації не вивчено в нашій країні, недостатня теоретична і практична розробка зумовили вибір теми статті «Адаптація студентів до навчальної діяльності».

Ключові слова: адаптація, тривожність, студент.

Глибокі духовні, політичні та соціально-економічні перетворення, характерні для всіх сфер життя сучасного суспільства, розвиток ринку праці визначають необхідність випереджаючого розвитку системи вищої освіти на засадах гуманізації та інтенсифікації навчально-виховного процесу. На перший план висуваються питання підвищення ефективності вищої професійної освіти з точки зору своєчасного задоволення потреб соціуму, адекватних тим, що відбувається в ньому змін. Інтенсифікація освіти диктує необхідність повноцінного включення студентів у навчально-виховний процес з першого дня їх перебування у вузі.

Початковий період навчання специфічний своєю напруженістю, важливістю для особистісного та професійного становлення майбутнього фахівця. Тому природно ту увагу, яка приділяється вченими і педагогами-практиками особистості початківця студента, процесу його входження в освітнє середовище вузу та адаптації в ній.

Проте в організації професійної підготовки студентів існує ряд проблем. Одна з них полягає в тому, що навчальний процес на молодших курсах здійснюється без урахування специфіки ситуації, яка полягає в адаптації студентів до вузівського навчання. Найбільш типові їх прояви - тривога за нездатність повноцінно включитися в навчальний процес: студенти відчують тривогу перед вступом до вузу, при здачі іспитів і заліків, при відвідуванні першої лекції, турбуючись за те, яке враження вони справлять на однокурсників і викладачів і за багато чого іншого.

Вирішення цієї проблеми, на наш погляд, нерозривно пов'язане з необхідністю цілеспрямовано-організованого, педагогічного сприяння, виявлення педагогічних умов, реалізація яких дозволить оптимізувати процес адаптації студентів до навчання у вузі.

У науці на сьогодні час накопичений значний фонд знань, необхідних для постановки і дослідження даної проблеми. Як показало вивчення наукової літератури, адаптація являє собою цілісний біологічний, фізіологічний, психологічний, соціальний та педагогічний процес, і, в той же час, носить індивідуальний характер, що значною мірою визначає ступінь її впливу на особистість студента.

Дослідженню проблем адаптації в біології і фізіології присвячені роботи П. К. Анохіна, І. П. Павлова, І. М. Сеченова та ін.

Психологічні аспекти адаптації людини до різних умов середовища розроблялися Б. Г. Ананьєва, В. В. Антиповим, В. В. Гриценко, Е. Ф. Зеером, В. В. Константіновим, В. В. Пархомчук та ін.

Питання соціалізації як соціальної адаптації розглядаються в працях Р. Ф. Іхсанова, О. С. Советова, Н. С. Южанин і ін.

Проблеми адаптації у педагогіці знайшли відображення в роботах В. М. Дугінца, В. Л. Бозаджієва, В. В. Лагерєва, Р. Х. Махмутова, Л. А. Носовий, М. Ф. Фатхуллін та ін.

Мета статті – виявлення взаємозв'язку рівня тривожності та соціальної адаптації у студентів до навчання у вузі.

* © Райчева Т. Д., 2012

Оновлення та реформування дошкільної освіти в Україні потребує адекватного кадрового забезпечення, тобто педагогів-новаторів, спеціалістів, які відповідають за розвиток і виховання покоління XXI століття. Час потребує такого педагога, який зумів би вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, замінювати віджите новим.

Навчання у вищому закладі освіти для сучасної молоді людини - один з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця з вищою освітою. Пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного, хто переступив поріг ВНЗ[1, с. 485].

Основний вид діяльності студента - професійне навчання, стає більш складним за формами та змістом, а тому підвищує вимоги до особистості. В контексті розгортання цієї тенденції для останньої психологічно важливо піти шляхом адекватної самооцінки, саморозвитку та кваліфікаційної самореалізації. Спроможність адаптуватися, долати труднощі, віднайти своє місце у життєвому просторі є вирішальним чинником вдалого розвитку молоді людини, а в майбутньому - фахівця з вищою освітою[2, с. 67].

Для виявлення специфіки індивідуального пристосування ми провели дослідження, присвячене проблемам взаємозв'язку рівня тривожності та соціальної адаптації студентів до навчання у вузі, за методиками «Шкала оцінки рівня реактивної та особистісної тривожності» (Ч. Д. Спілберга, Ю. Л. Ханін) і Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність». Тест з тривожності був обраний на тій підставі, що передбачалося, що ця особистісна риса повинна ускладнювати адаптацію. На другому етапі ми статистичним методом χ^2 -критерій Пірсона доводили нашу гіпотезу.

У процесі проведення дослідження була сформульована гіпотеза: високий рівень тривожності призводить до дезадаптації студентів вузів.

Відповідно до вищевикладених проблемами були сформульовані завдання дослідження: дослідити взаємозв'язок рівня тривожності та соціальної адаптації у студентів до навчання у вузі. Дослідження було проведено на вибірці з студентів першого курсу, які навчаються в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Інститут дошкільної та спеціальної освіти, де вони вивчають предмети своєї майбутньої спеціальності. У вибірці представлені 33 респондента.

Після проведення дослідження «Шкала самооцінки Спілберга-Ханіна» ми отримали такі результати рівня тривожності студентів: низькою реактивною тривожністю володіє 7 (21%) студентів, середньою реактивною тривожністю володіє 16 (48%) студентів, високою реактивною тривожністю володіє 10 (30%) студентів.

Низькою особистісною тривожністю володіють 5 (15%) студентів, середньою особистісною тривожністю володіють 20 (60%) студентів, високою особистісною тривожністю володіє 8 (24%) студентів. За результатами видно, що у студентів даного курсу спостерігається помірна (середня) тривожність, проте значна частина студентів випробовують високу реактивну тривожність 30% і високу особистісну тривожність 24%.

За результатами дослідження Багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність-02» (МЛО-АМ) ми спостерігаємо таку картину:

1. До групи низькою адаптації входить 12 (36%) студентів;
2. До групи задовільною адаптації входить 12 (36%) студентів;
3. До групи високої і нормальної адаптації входить 9 (27%) студентів.

Отже, виходить, що студенти першого курсу в основному відчують низьку і задовільну адаптацію, а це - 72% із загального числа студентів даного курсу - дуже великий відсоток.

На наступному етапі ми спробуємо визначити, чи є зв'язок між адаптивними здібностями і рівнем тривожності студентів. Чи може цей показник дезадаптації бути пов'язаний з рівнем тривожності.

Результати за шкалою оцінки рівня реактивної та особистісної тривожності (Ч. Д. Спілберга, Ю. Л. Ханіна) і багаторівневий особистісний опитувальником «Адаптивність» (МЛО-АМ)

Таблиця 1.

Рівень тривожності	Адаптивні здібності		
	Високі	Середні	Низькі
Високий	0	1	8
Середній	2	9	4
Низький	7	2	0

На першому етапі ми зіставили результати студентів, які увійшли до групи високою, середньою і низькою адаптивною здатності, і порівняли їх результати, отримані при проведенні тесту на рівень тривожності Спілбергера-Ханіна. Так, наприклад, студент під номером 1 по тесту МЛО-АМ увійшов до групи низькою адаптації, а по тесту Спілбергера-Ханіна він має низьку реактивної та особистісної тривожністю. Але при наших співзіставленнях ми спиралися на особистісну тривожність.

Таким чином, як видно з таблиці, при високих адаптивних здібностей високий рівень тривожності у студентів не спостерігається, проте їм притаманний переважно низький рівень тривожності. У студентів із середніми адаптивними здібностями спостерігається в основному середній рівень тривожності, однак високий і низький рівень тривожності майже дорівнює в свідченнях. І, нарешті, ми перейшли до низьких адаптивними здібностям студентів, тут ми спостерігаємо таку картину, на перший погляд наша гіпотеза підтвердилася, що високий рівень тривожності призводить до дезадаптації студентів. Тут найбільший відсоток вибірки припадає на поєднання низьких адаптивних здібностей з високим рівнем тривожності.

Тепер підтвердимо статистично нашу гіпотезу, використовуючи χ^2 -критерій Пірсона [4, с. 113]. Розподілимо рівень тривожності між показниками адаптивних здібностей.

Таблиця 2.

Рівень тривожності	Адаптивні здібності			
	Високі	Середні	Низькі	Всього
Високий	0	1	8	9

Також нам потрібно зіставити отримані емпіричні частоти з теоретичними.

Сформулюємо гіпотези.

H₀: Розподіл рівня тривожності не відрізняється від рівномірного розподілу.

H₁: Розподіл рівня тривожності відрізняється від рівномірного розподілу.

Розрахунок критерію χ^2 при зіставленні рівня тривожності між показниками адаптивних здібностей з рівномірним розподілом.

Розряди - рівень адаптації	Емпіричні частоти	Теоретична частота сумарних проявів	(Fej-ft)	(Fej-ft) ²	(Fej-ft) / ft
Високий	0	3	-3	9	3
Середній	1	3	-2	4	1,3
Низький	8	3	5	25	8,3
Суми	9	9	0		12.6

$$ft = n / k = 9 / 3 = 3$$

v	χ^2 кр.	
	0.05	0.01
2	5.991	9.210

$$v = k - 1 = 2$$

$$\chi^2_{\text{емп.}} = 12.6$$

$$\chi^2_{\text{емп.}} > \chi^2_{\text{кр.}}$$

Відповідь: Н0 відхиляється, приймається Н1. Розподіл рівня тривожності відрізняється від рівномірного розподілу.

Тепер ми можемо зробити висновок, що наша гіпотеза про те, що високий рівень тривожності призводить до дезадаптації студентів вузів доведена.

У результаті проведеного дослідження ми виявили зв'язок рівня тривожності з рівнем адаптації у студентів.

Аналіз результатів дослідження дозволив зробити наступні висновки: рівень тривожності у студентів першого курсу достатньо високий, 33% учнів відчувають дискомфорт, погано адаптуються в новій обстановці. Тут впливає багато факторів, наприклад такі, як неотримання гуртожитку, студенти даного вузу змушені жити в орендованих квартирах по кілька чоловік, в основному це стосується приїжджих, тих, хто приїхав з сіл. А тим, хто не отримує стипендію доводиться працювати у вечірній час - заробляти на житло і прожиток. Тому студенти не висипаються, не доїдають, вчаться, намагаються отримати знання. Так, відкривається не дуже дружлюбна картина. І це проблема нашого суспільства.

У кожної людини є концептуальна модель зовнішнього світу, за якою формується план і програма поведінки. Основні зміни в поведінці і діяльності досягаються через навічання, тобто освоєння знань, прийомів і операцій, що дозволяють стійко і успішно діяти.

Адаптація учнів вузу характеризується високим рівнем тривожності. Рівень тривожності залежить від загального рівня здібностей. Успішність адаптації взаємопов'язана з характером професійних намірів: успішніше адаптуються ті учні, у яких профіль навчання збігається з професійними намірами, менш успішно протікає адаптація у тих учнів, у яких немає намірів у майбутньому займатися діяльністю, пов'язаною із профілем навчання.

Враховуючи цю особливість, можна порекомендувати вибудовувати навчальний процес так, щоб учні брали профільне навчання як можливий у майбутньому вид діяльності, а так само рекомендується при визначенні профілю навчання враховувати не тільки здібності, але і професійні наміри учнів. Крім того необхідно при комплектуванні навчальних груп проводити заходи, спрямовані на поліпшення соціально-психологічної адаптації учнів.

На ступінь пристосування впливають індивідуально-психологічні властивості. Висока тривожність, як і передбачалося, погіршує адаптацію.

Список використаних джерел

1. Андреева Д. А. Людина і суспільство. - М.: Висш.шк., 1973 - 553 с.
2. Андреева Д. А. Проблеми активності студентів. - Ростов н/Д.: Едему, 1975 - 159 с.
3. Істратова О.Н. Довідник психолога-консультанта організації / О. Н. Істратова, Т. В. Екскакусто. - Ростов н/Д: Фенікс, 2006. - 638 с.
4. Сидоренко Є. В. Методи математичної обробки в психології. - СПб.: Мова, 2006. - 350 с.
5. Фёдорова Е. Е. Адаптация студентов ВУЗов к учебно-профессиональной деятельности. – Магнитогорск, 2007 - 13.00.08
6. Философские проблемы теории адаптации / Под ред. Г. И. Царегородцева. – М.: Просвещение, 1975.
7. Шапкін С. А., Дика Л. Г. Діяльність в особливих умовах: компонентний аналіз структури і стратегій адаптації. Психологічний журнал, том 17, 1996 р., N1.
8. Юнг К. Г. Психологічні типи / К. Г. Юнг.- М.: Світ, 1993. - 448 с.

Consideration of this theme is actual for us that in our country more attention began to spare the programs of effective studies, for education of young specialists. Our Institutes of higher try to grow the specialists, but not to invite from foreign countries. But, as is generally known, for effective studies, a student must feel comfortably in the environment of institute of higher education. How to help a student to adapt oneself in new terms, that influences on the process of adaptation it is not so studied in our country, insufficient theoretical and practical cultivation stipulated the choice of theme of the article «Adaptation of students to educational activity».

Key words: adaptation, anxiety, student.